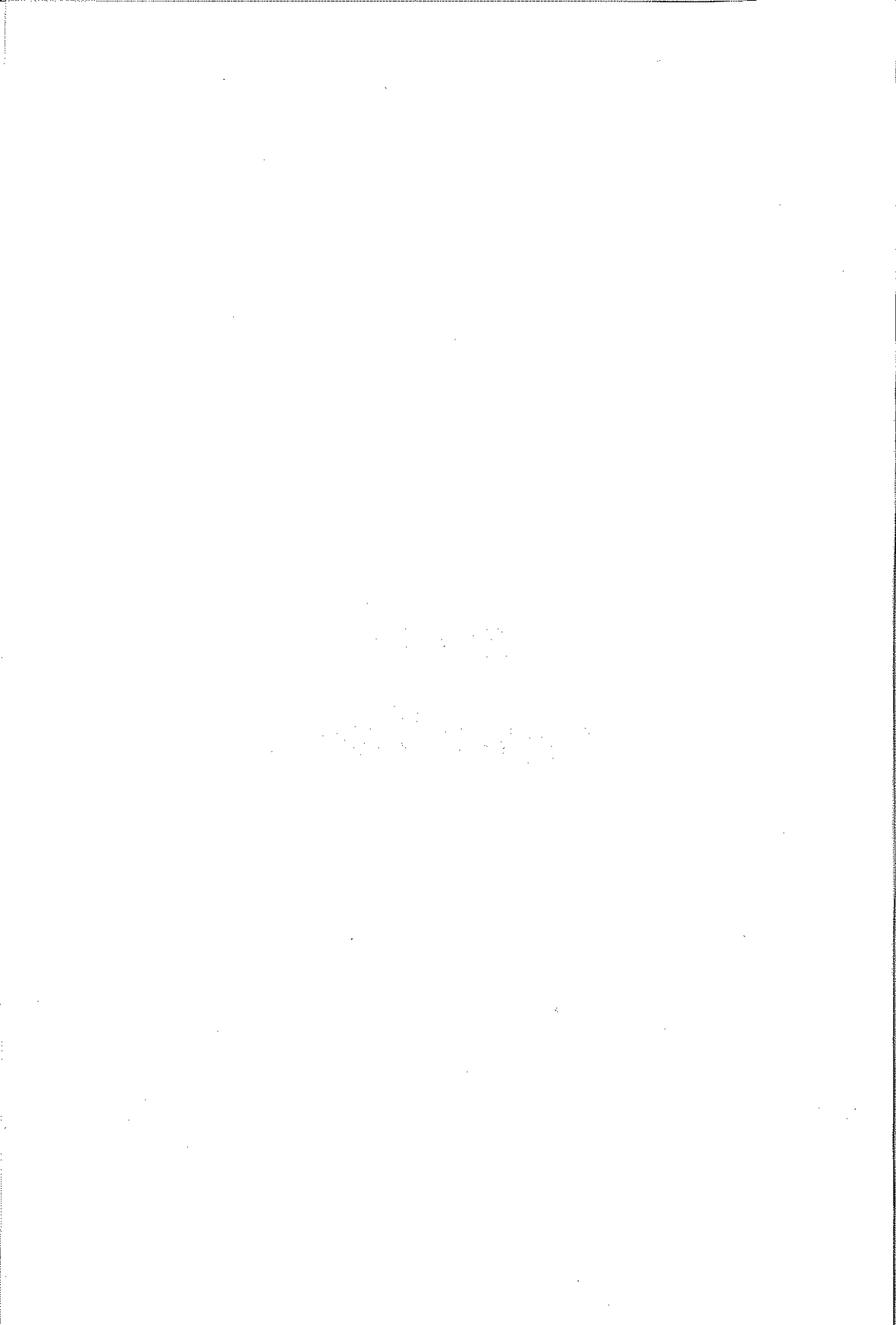

**KENT VE
DEMOKRASİ**

KENT VE DEMOKRASİ

Ecz. Mehmet Domaç

Çoğu akşam değişik siyasi partilerin belediye başkan adayları televizyonlar yoluyla bizlerin evinde konuk oluyorlar ve bizleri bilgilendirmeye çalışıyorlar, bir ölçüde kendilerini sunuyorlar.

Geçtiğimiz günlerde reklamla ilgili bir sempozyumda çok iyi tanıdığımız Hürriyet gazetesinin genel yayın yönetmeni şöyle demişti. Efendim ilaçta reklam neden olmasın, biz siyasilerin reklamını yapıyoruz, hatta onları pazarlıyoruz. Biz ilaçta reklamı yaptırmak isteriz ve ilacın pazarlamasında da yardımcı olmak isteriz diye. Bir ölçüde medyanın siyasilere bakışını da kısaca özetlemiş oluyoruz.

Sayın Prof. Dr. Ruşen Keleş'in söyleşisi sırasında şunları da edinebilir miyiz diye düşünüyorum. Kent yönetimlerinin yeniden örgütlenmesinde sivil toplum örgütlerinin, yurttaş girişimlerinin işlevleri, tanımlanması neler olabilir, nasıl katılımcılıkları sağlanabilir.

Ayrıca Türkiye'deki kentlerin sosyo ekonomik ve çevre sorunları genel olarak neler, yeni örgütlenme modelleri oluşturulursa nasıl çözülebilir, kentte yaşayanlara kenti düşünmeden kendisini geliştiremeyeceğini nasıl anlatabilir, demokratsız bir ülkede demokrasi nasıl geliştirilebilir?

Prof. Dr. Ruşen Keleş Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi. Kent yönetimi konusunda ayrıca çevre konusunda da kitapları olduğunu biliyoruz ve bize katılıp, bizlerle bir söyleşi yapmayı kabul ettiği içinde şimdiden kendisine teşekkür ediyoruz. Buyurun sayın hocam.

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Sayın başkana çok teşekkür ediyorum, beni buraya böyle bir söyleşi yapmak üzere davet etmiş olduğu için. Ayrıca İst. Eczacı Odası'nın yöneticilerine, değerli üyelerine de teşekkürlerimi sunuyorum.

Odamızın Türkiye'de sosyal, ekonomik, siyasal her türlü sorununu öteden

beri çok yakın bir duyarlılık gösterdiğini bildiğim için böyle bir çağrıyla sayın başkandan aldığım zaman derhal kabul etmek durumunda olduğumu düşündüm. Bu nedenle de Eczacı Odası'na teşekkür ediyorum.

Kent ve demokrasi ilişkileri bugünlerde sayın başkanın da belirttiği gibi tartışılıyor. Gerçekten her evde, her gece bir çok aday isteyerek ya da istemeyerek konuşuluyor.

Ama yerel seçimler Türkiye'de olmasa da bu konu güncelliği olan ve hatta giderek artan bir durumdur.

Şundan dolayı bu böyledir. Demokrasi varsa bir ülkede orada yerinden yönetim, güçlü yerel yönetimde olur, olmalıdır düşüncesi bütün dünyada hem kamuoyunda hem de siyaset bilimleri arasında yaygındır. Gerçi buna itiraz edenler de var. Yerel yönetim olmadan da demokrasinin olabileceğini öne süren yazarlar, düşünürler de çıkmıştır. Ama bu gün genellikle demokrasinin ilkokulunun yerel yönetimler olduğu kabul ediliyor. Ama burada sonra söyleyeceğim bir şeyi başta söyleyeyim. Bu doğrudur. Belediyelerin içinde, belediyeciliğin yerinden yönetimi var olması bir ülkede demokrasinin yerleşmesi için bütün kurallarıyla ve kurumlarıyla ki o kurumlardan biri de yerel yönetimlerdir. Çok önemlidir. Ama en az oradada doğru olan bir şey varsa da o da bir ülkede genel şartlarda, ülke çapında demokrasi olmadan gerçek bir yerel yönetimin var olmasının söz konusu olamayacağıdır. Dolayısıyla hem ülkesi arasındaki bağlılığın çok önemli olduğuna dikkatinizi çekerek en sonda söylemem gerekeni en başta söylemiş oluyorum.

Neden yerel yönetimler önemlidir? Çünkü yerel yönetim iki amaçla oluşturulur, kurulur ve var olur. Bunlardan bir tanesi yerel bölgedeki bir takım kamu hizmetlerinin yurttaşlara sunulmasıdır. İkincisi ve bundan belki daha önemli olan bir şeydir. Yerel yönetimin bir siyasal kurum olmasıdır, siyasal kişilerce yapılmasıdır. Katılım yoluyla, yurttaşların demokrasi terbiyelerini geliştirmeye çok elverişli bir ortam olmasıdır. Bu nedenle halk eğitiminin, halkın demokratik eğitiminin sağlanmasına yarayan kuruluşlar olarak yerel yönetimler böyle büyük işler görüyorlar.

Yalnız halkın eğitimine mi yardımcı oluyorlar? Hayır, yerel yönetim aynı zamanda siyasi önderlerin yetiştirilmesi için de bir fidan vazifesi görmektedir.

Türkiye'deki son bir kaç aydır durum, belki bir istisnadır, genellikle belediye başkanları, belediye meclis üyeleri siyasi stajlarını belediyelerde tamamladıktan sonra ülke çapındaki politik görevlerine gidiyorlar.

Bir tür atlama tahtasıdır belediyeler. Dünya çapında tanınmış olduğunuz isimler, bir çok siyasi lider belediyelerden yetişerek gelmiştir. Wily Brand Berlin Belediye Başkanlığına yükselerek geldi. Bugün Almanya Cumhurbaşkanı da belediye başkanlığından gelmiştir. Sosyal demokrat partiden başkaları da var, önemli isimler var Almanya'da, onlarda çeşitli önemli yerlerde belediye başkanlığı yapmış kimselerdir. Reagan Kaliforniya'da Vali idi. Valilik bildiğiniz gibi ABD'de seçimle gelinen bir yerel yönetimdir. Bir federe yönetimi yürütme organında olan vali seçimle geliyor, oradan cumhurbaşkanlığına geçiyor.

Chirac hem Paris belediye başkanı olmuştur aynı zamanda Başbakanlık görevini yürütmüştür. Başbakanlığı bitince yine belediye başkanlığına gelmiştir. Orda birleşebilen görevlerdir bunlar. Türkiye için böyle bir sistemin getirilmesi tartışılmaktadır.

Türkiye'ye baktığımız zaman da büyük millet meclisinde 450 milletvekilinden bugün kendi yaptığım bir hesaba göre 27 tanesi belediye başkanlığından gelmiştir. İşte bir başbakan yardımcısı, Ankara Belediye Başkanlığını bırakarak geldi. Demek ki yerel yönetim ortamı, siyaset sahnesi ülke çapındaki liderlerin yetiştirilmesi için bir fidanlık hizmeti görüyor. Gözlemim çok yanlış değildir. Ama son bir kaç aydır Türkiye'de özellikle bunun ters yönde bazı örneklerde görüyoruz. Parlamento üyeliğini bırakıp belediye başkanı olmaya heveslenen insanlar var. Hatta kimisi istifa ediyor, iki tarafı güveneye almak için. Yasal bakımdan böyle bir zorunluluk yok. Gidiyor, neden gidiyor? Bu konuda çeşitli yorumlar var. Bunlardan bir tanesi prestij kazanan önemli görev yerleri haline gelmiştir belediye başkanlığı.

Özellikle Anakent belediye başkanlığı, İstanbul, Ankara, İzmir'de belediye başkanlığını kazanmak belki parlamentoda sıradan bir milletvekili olmaktan çok daha önemli prestij sağlayan kurumlardır diye düşünenler vardır.

İkinci bir durumda belediyeler önemli rantların oluşmasında kararlarıyla aracılık eden yerlerdir. Dolayısıyla bu tip kimseler "bu görevlere sahip olmakla kendilerine bazı olanaklardan pay, çıkar sağlamak düşüncesinde olmasa bile dayandıkları siyasal güçleri, partileri bunlardan yararlandırmak amacındadırlar" biçiminde yorumları yapılmaktadır.

Bir yerel yönetim kurumu oluşturulması, yerleştirilmesi ülkedeki istikrarın sağlanmasına da yardım etmektedir. Çünkü birçok siyasal kurumlar sabah-tan akşama, akşamdan sabaha oluşmuyor. Bu bir uzun süreç olan gelişme işidir. Bu nedenle yerel yönetimlerin gelişmesinin siyasal istikrarın bir çok ülkede sağlanmasında katkıda bulunduğunu öne süren görüşlerde vardır.

Katılım en iyi biçimde yerel yönetimlerle sağlanabilir. Bu da yerel yönetimin yararlarından bir tanesidir. İnsanlar kendi seçtikleri organlara en yakın bir şekilde belediyelerde bulunuyorlar. Kapısını hemen çalabilmektedir. Bu katılım için iyi bir fırsattır. Hatta küçük yerleşimin çapı ne kadar küçülürse nüfusu ne kadar azsa katılım o ölçüde verimli, siyasal katılıma elverişli olduğunu görüyoruz. Çapı büyüdükçe katılım gerçekleşmemektedir. Bir örnek vereyim size.

1984'de Türkiye'ye getirilen, büyükşehir belediyecilik sistemi hem hizmetler daha iyi görülsün düşüncesi ile hem de siyasi katılıma katılım daha iyi gerçekleştirilsin düşüncesi ile getirildi.

Başka ülkelerde de örnekler bu amaçla oluşturulmuştur. Ama ne gördük? İstanbul'da Fatih gibi, Bakırköy gibi ilçeler anakent sisteminin esas temel birimleri olarak alındılar. Böyle oluncada 1.5 milyon nüfuslu Bakırköy'de, 1 milyona nüfusu yaklaşan Fatih'de siyasi katılım, yani vatandaşın doğrudan doğruya katılması seçimler dışında tamamen kağıt üzerinde kaldı. Adları yavru belediyelerdi halk arasında, öyle bir yavru ki nüfusu 1.5 milyon, böyle bir katılım elbetteki söz konusu olamazdı. Bölmek gerekirdi, gerçek bir katılım yerel demokrasi bakımından. Ancak 15 bin , 10 bin nüfuslu küçük semt ölçeğindeki birimlerin oluşturulması ve anakent sisteminin bunlar üzerine oturtulmasıyla mümkün olabilmekte.

Uzatmak istemiyorum bu konuyu, yerel yönetimlerin yararından, zararlarından söz etmekle, yararlı olmasa zaten bu kadar gürültü, patırdı olmazdı ama

yerel yönetimin aynı zamanda belli bir yörede yaşayan insanların yönetimi hemen denetleyebilecekleri bir yönetim kademesi olduğunu kabul etmek gerekir. Yüz yüze ilişkiler dolayısıyla ile, çarpıklıkların pek oluşmayacağı, derhal önlenilebileceği bir yönetim kademesi olarak yerel yönetimler sayılmaktadır. Tabii böyle olmakla birlikte olaylar bunun hiç de böyle olmadığını bir çok yerlerde doğrulamıştır.

Değerli konuklar, Türkiye ve yerel demokrasi, kent demokrasisi ilişkileri üzerinde bir kaç söz söylememe izin veriniz.

Türkiye demokrasinin kendisine 1945'li yıllarda, 40'lı yıllardan sonra, çok partili siyasal dönemin başlaması bildiğiniz gibi 1946 yılıdır. Demokrasinin kendisi biçimsel olarak 1946'da başladığına göre demokrasi olmadan Türkiye çapında yerel demokrasi olabilir miydi, yerel yönetimler olabilir miydi gerçek anlamda? Bu soru haklı olarak sorulabilir. Ama hemen,şunu söyleyeyim ki bir anlamda vardı. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde çıkarılan bir Anayasa; 1876 tarihli Kanuni Esasiye yerel yönetimlerle ilgili bazı kuralları koymuştur. İstanbul ve İstanbul dışında Umur belediye, "belediye işleri halkın doğrudan doğruya seçtiği meclisler ile yürütülür" kuralı koymuştur. İllerin idaresi ise, vilayetler idaresi ise merkezden yönetim ve yetkili kurallarına göre yürütülüyordu. Bunlar siyasetle ilgili teknik kurallardır, ayrıntısına geçmiyeyim, fakat demek istediğim şey merkeze ait olan bir takım yetkileri taşradaki birimler, valiler kullanarak merkezin yükünü hafifleteceklerdir, merkezden yönetim ile taşra yönetimi işbirliği halinde "kamu görevlerini yerine getirilmesini sağlayacaklardır" hükmü yerel demokrasinin çekirdeğini oluşturan Umur belediye, "halk eliyle seçilmiş meclisler kanalıyla yürütülür" hükmüyle birlikte 1876 tarihli anayasanın koyduğu önemli kurallardır.

O tarihten sonra İstanbul'da ve taşralarda seçilmiş meclisler oluşturulmaktadır. İstanbul'da ilk belediye örgütünün kurulması gerçi 1855 yılına kadar geriye gidiyor ama o çok cüzi, Beyoğlu'nda küçük bir yöre ile ilgili düzenleme idi.

1923'de Cumhuriyet ilan edildikten sonra,daha edilmeden bir Anayasa çıkmıştır. 1921 tarihli yürürlükte fazla kalamadı, tam uygulanamadı. 1921 tar-

ihli Anayasa'da bugün bazı Batı Avrupa ülkelerinde demokratik kitle olarak düzenlenen bir takım yerel yönetimlerle ilgili kurallar var. Vakit kalırsa onlara döneriz.

Ama asıl Anayasa Cumhuriyetten sonra 1924 tarihinde yürürlüğe giren Anayasadır. Orada da devletin işlevi merkezden yönetim ve yerinden yönetimdir. Daha doğrusu 1924 Anayasası'nda yer alan kurallar 1876 tarihli Osmanlı Kanunu Esasiye'deki kurallar gibidir. 1961 yılına kadar bu Anayasa bildiğiniz gibi uygulandı. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra çıkarılan Anayasa'da etraflı bir şekilde yerel yönetimler düzenlendi. 1961 Türkiye'de çok farklı bir siyasal döneme girilmesinden 15-16 yıl sonrasıdır. Dolayısı ile çok farklı bir demokratik düzenin gereği olan yerel yönetim adı verilen bu birimlerin de değiştirilmesi gerekiyordu.

Bu bakımdan 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'ndan çok farklı değil. Farklı olan önemli bir iki noktası var. Onu sırası geldiğinde kısaca anlatacağım. 1982 Anayasası bugün uygulanmakta olan Anayasamız yerel yönetimleri şöyle söylüyor; bunlar il belediye ve köy halkının ortak niteliklerini, yerel kamu hizmetlerini görmek için oluşturulmuş olan kamu tüzel kişilerdir.

O halde 3 türlü yerel yönetim var. İl yönetimler, il özel yönetimi dediğimiz köyler ve bir de belediye vardır. Bizi daha çok belediye ilgilendiriyor. Çünkü Türkiye nüfusunun %60'ı da belediye sınırları içersinde oturuyor. Bugün yapılmakta olan seçimler bildiğiniz gibi yerel yönetim seçimleridir. Hem belediye başkanlarının, meclis üyelerinin, hem il genel meclis üyelerini, hem köy muhtarlarını ve ihtiyar kurullarını birlikte seçmek üzere seçmenler sandık başına gideceklerdir.

Bu 3 türlü köy, belediye ve il özerk idaresinin adı verilen 3 yerel yönetim türünün görevinin ne olacağı, gelir kaynaklarının ne olduğu devletle işbirliği nasıl düzenleneceği, devletin bunlar üzerindeki denetimini nasıl sağlanacağı gibi seçimle ilgili bütün ayrıntıların ayrı ayrı yasalarla düzenlenmesi gerekir diyor, Anayasa'nın ve bunlarla ilgili yasalarda bildiğiniz gibi çıkmıştır. Yasalarla düzenleniyor ama her parlamento, her aklına esen bir iktidar "ben yasa çıkararak belediyelerde şu düzenlemeyi yaptım" demek hakkına sahip değildir. Anayasa burada bir kural koymuştur. Bütün bu düzenlemelerin

yerinden yönetim ilkelerine uygun bir biçimde yapılması lazım. Yasayla yapılacak ama o bir biçimsel kuşkusuz. Özde yapılması gereken bütün bu ilişkilerin, kaynakların, görevlerin düzenlenmesi işinin yerinden yönetim ilkesine uygun bir şekilde yerinden; yönetim bildiğimiz başka şekilde yerel özerklik diye nitelendiriyoruz.

Yerel nitelikte olan her türlü hizmeti halkın seçmiş olduğu, kendi eliyle oluşturduğu meclisler kanalıyla, vasıtasıyla yerine getirmesini anlatıyor ve özel bir şekilde merkezin ve dıştan hiç bir gücün karışmasına gerek kalmaksızın bu ilkeleri yapmasını anlatıyor. Yerel özerkliğin yerel sorumsuzluk olmadığını, burda bir parantez açarak dikkatinize sunmak isterim. Çünkü yerel özerklik üzerinde ne kadar önemle duruyorsak yerel sorumluluk kavramı üzerinde de aynı ölçüde kesinlikle durmak gereği vardır.

Bizim Anayasamıza göre seçimler 5 yılda bir yapılıyor. Vaktiyle 4 yıldır, 5 yıla çıkarılmıştır süresi, başkan, meclis üyesi seçimleri. Ayrıca seçilen organların belediye başkanı olsun, belediye meclisi olsun bunların görevlerine nasıl gelecekleri, görevlerinin nasıl son bulacağı konusunda da anlaşmazlıklar çıkarsa bunların yargı tarafından çözüme bağlanacağını çok önemli bir kural olarak 127. maddesini Anayasa koymuştur. Bunun böyle olmadığı zamanlar da olmuştur Türkiye'de. Seçilmiş organların görevine nasıl başlayacakları, görevden nasıl ayrılacaklarına ilişkin anlaşmazlıklar, uzun süre 1961 Anayasası yürürlüğe girinceye kadar hükümet tarafından belirleniyordu. Beyenmediği belediye başkanlarını İçişleri Bakanları, Bakanlar Kurulu görevden alabiliyordu.

Şu örneği size vermek isterim. Bir belediye başkanı Malatya'da 1950 yılında iktidar değişti, İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığını bıraktı, Celal Bayer Cumhurbaşkanı oldu. Fakat belediye başkanlığının makam odasında hala İnönü'nün portresi asılıymış. Merkezi yönetim emir veriyor, "indiriniz oradan, çünkü iktidar değişmiştir". Belediye Başkanı diyor ki "ben belediye başkanım, siz devletsiniz. Aynı ayrı tüzel kişileriz. Dolayısıyla ben burdaki halkı yerel yönetim olarak temsil eden bir organım, indirmiyorum". Görevden alıyorlar. Bu türlü uygulamalar Türkiye'de 1961 Anayasası'na gelinceye kadar çözülememiş, kanayan yara olarak devam etmiş, varlığını

sürdürmüştür. 1961, 82 Anayasası'na bu hüküm bugünkü uygulanan Anayasaya da bu nedenle kondu. Siyasi iktidarlar beyenmedikleri belediye başkanlarını görevden almasın, yapmak istediklerini yaptıramadıkları belediye meclislerini fesh edemesin diye konmuştur.

Ne yazık ki 1982 Anayasası, bu kuralı koymakla birlikte, saklı tutmakla birlikte önemli bir istisnai hüküm de getirmiştir ve Türk yerel demokrasisini benim değerlendirmeme göre 1950 öncesine götürmüştür. Oda şudur; seçilmiş bir yerel yönetim organının, belediye başkanının veya meclisi görevleri ile ilgili bir suçtan dolayı haklarında koğuşurma açılmış ya da soruşturma başlatılmış ise geçici bir önlem olarak (geçici bir önlem çünkü asıl hükmü yargı verecektir) İçişleri Bakanı bunları görevden uzaklaştırabilirdi. Böyle kuralları demokrasisi çok gelişmiş olan İsveç veya İngiltere'de Anayasaya koyduğunuz zaman büyük sorunlar çıkmaz. Ama Bangladeş'e, Türkiye'ye, Pakistan'a veya Hindistan'a koyduğunuz zaman bazı Cumhurbaşkanları bir toplantıya girdikleri zaman belediye başkanları ayağa kalkmadı diye İçişleri Bakanı onu görevden alabilir. Böyle bir yanlışlıklara ve yanlış uygulamalara yol açabilir.

Demek ki siyasal kültür ve bilinç düzeyi çok gelişmemiş olan ülkelerde bu türlü açık kapıların anayasalarda ve yasalarda bırakılmasının çok büyük sakıncaları olabilir. Kaldı ki vermiş olduğum örneklerde daha sonra danıştayın da kararında belirlemiş olduğu gibi görevi ile ilgili bir koğuşurma, suçtan dolayı bir koğuşurma veya soruşturma söz konusu değil. Ayağa kalkıp kalkmamak bir belediye başkanının, bir oda başkanının, bir üniversite öğretim üyesinin tamamen kendi davranış anlayışı ile ilgili bir konudur. Kınanabilir fakat suçlanamaz.

1982 Anayasası'nın yerel yönetimlerle ilgili olan bir başka hükmü anakentler kurumu getirmesidir. Bu tarihe kadar bütün belediyeler aynı kurallara bağlı olarak yönetiliyordu. Fakat takdir buyurursunuz ki İstanbul ayrı bir devlet gibidir. Bir çok devletten daha büyük bir yerleşim birimidir. İzmir, Ankara, bunlar birkaç milyonluk kentler. Başka ülkelerde olduğu gibi özel yönetim biçimlerine ihtiyaç duyarlar. Bu esnekliği kazandırmak için kanun koyucuya büyük yerleşim yerleri için özerk yönetim modelleri getirilir denmiştir. Bu da Anayasamızın yerel yönetimle ilgili bir başka hükmü.

Vesayet konusu var. Vesayet özel hukukda, medeni haklarını kullanamayan akli dengesi bozuk bazı kimselere mahkeme kararları ile atanan bir kimsenin adıdır, vasiğ ve onun kullandığı yetkiyede vesayet yetkisi derler.

Belediyelerimiz Türkiye'de 1930 tarihli bir yasayla kuruldu. Ondan önce Şhremini adı verilen kurumlar vardı. Fakat hiç bir zaman batının sivil toplum örgütlerine dayanarak oluşturulmuş bir halk hareketin bir özünde bulunan hareket haline gelmemiştir. 1930'da belediye kanunu çıktığı zaman Türkiye'de 500 tane kadar belediye vardır. Bunların adı bile belli değildi. Gelir kaynakları, kadroları, yetişmiş personeli olmayan cılız kuruluşlardı bunlar. Aradan 70 yıl geçene kadar bu durumda mıydılar acaba? Anayasa'nın bu vesayet kuralını düzenleyenler daha çok bu düşünceye sahip idiler, öyle olmalı ki, merkezi yönetimin belediye üzerinde bir denetimin bulunmasında yararı burda gerekli görmüşlerdir.

Çünkü belediyelerimiz hala işte o özel hukukdaki kendi medeni haklarını kullanma nedeni ile sahip olmayan akli dengesi eksik kişiler gibi bahsetmişlerdir. Böyle olunca da elbette onların eline bırakılan kaynakların kamunun, toplumun yararı için kullanılıp, kullanılmadığını, yasalara uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemek durumunda olan o yetkiye sahip bir kuruluşun da bu yetkiyle donatılmış olmasına ihtiyaç vardır.

Tabii bir çok örnekle İSKİ başta olmak üzere böyle denetimlerin sorumsuz belediyeler üzerinde durulmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Ancak başka bir açıdan bakarsanız vesayeti kullanacak olanların da, kişiler, kurumları temsil eden kişiler olduğunu dikkate alırsanız sonuçta deminki örnekte olduğu gibi olay belli bir ülkede yerel demokrasiyi yerleştirmenin geniş ölçüde bir siyasal bilinç, bir kültür düzeyi sorunu olduğunu düşündürmektedir.

Değerli arkadaşlar, Türkiye'de az önce söylediğim gibi belediye kanunu 1930 yılında çıkmış. Aradan 60 yıldan fazla süre geçmiş. il özel idaresi dediğimiz bir başka yerel yönetim türü ise 1913 tarihli bir yasayla halen yönetiliyor. İdare-i Umumi Vilayet Kanunu Muvaffakiyeti; içinizde çok azınız söylediğim şeyin ne olduğunu anlamışsınızdır. İdare-i Umumi Vilayet Kanunu Muvaffakiyeti demek 1913 yılında çıkan bu yasanın adı. İl

Genel yönetimi hakkındaki geçici yasa demektir. Öyle bir geçici yasa ki 1913 yılında çıkmış, 1993 yılında bile geçiciliğini koruyor, yeniliyememişsiniz. Köy kanunu 1924 yılında çıkmıştır. O halde Türkiye'yi bütün kurumları gibi yerinden yönetim kurumlarında da günün değişen koşullarına ihtiyaçlarına uydurmak zorundadır. Yenileşmek ihtiyacı içerisindedir. Reform bunun için gereklidir. İkinci olarak Türkiye çok hızlı kentleşen bir ülkedir.

1930'da Türkiye'nin nüfusunun %20'si kentlerde yaşıyordu. Bir kaç yıl sonra nüfusun %70'i kentlerde yaşayacak hale gelmiştir. 100 bin ve daha fazla nüfuslu kentlerde Türkiye'deki şehirli nüfusun %70'i bugün kentlerde yaşamaktadır. Bu hızlı kentleşme belediye konusunu, kent yönetimi konusunu, kent ve demokrasi ilişkisi konusunu son derece önemli, güncel bir hale getiriyor. Ayrıca Türkiye kalkınmaya çalışan bir ülke. 1961'de DPT'nin kalkınma planları hazırlanmasına yol açarak, planlı kalkınma, gerçi bir tarihten sonra plana hiç inanmayan iktidarların elinde oldu Türkiye. Plan kağıt üzerinde var ama yasal olarak Anayasa'da sözü edilen bir kalkınma var. Kalkınan her ülke ekonomisi gibi yöresel kurumlar, siyasi kurumlar da bu kalkınmanın istemlerine cevap verebilecek bir kurum haline getirmek, modernleştirmek durumundadır.

Bu nedenle bizim belediyelerimiz modernleştirilme ihtiyacı içinde. Ayrıca demokratikleşiyoruz. Demokratikleşme hiç gündemden eksik olmamıştır Türkiye'de. Daha belli bir yıllarda da hiç eksik olmayacağını düşünüyorum bu gidişle. Eğer bir ülke demokratikleşecekse başta söylemiş olduğum cümleleri tekrar yeniliyorum, ülke çapındaki demokrasi ile yerel yönetimin bağlantılarını kurmak zorundasınız. Her ikisi de uyum içinde olmak zorundadır. Demokrasi ya vardır ya yoktur. Ülke çapında demokrasi varsa yerel yönetimde de olacaktır, yoksa berikide yoktur. Bunları uyum içinde yürütmek durumundasınız.

Ayrıca ve belki de sonuncusu ve daha da önemlisi Türkiye çağdaşlaşmak zorunda olan bir ülkedir. Anayasa'nın giriş bölümünde Atatürk'ün göstermiş olduğu doğrultuda, Atatürk rozetini en çok taşımak durumunda olduğumuz bir dönemde yaşıyoruz arkadaşlar, bunun altını çizerek bu vesileyle söylüy-

orum. Türkiye uygar ülkeler topluluğunun bir üyesi durumuna getirilmek zorundadır. Türkiye uluslararası antlaşmalarla bir takım uluslararası kuruluşların üyesi durumuna getirilmiştir. OEC'nin üyesidir, NATO'nun ve Avrupa Konseyi'nin üyesidir. Avrupa Topluluğuna üye olmak için resmen başvurmuştur.

Eğer bu ülkelerin üyesi olmak için, çağdaşlaşmak için "batılı ülkeyim ben" diyor, onlarda "siz durun bakalım batılı ülke değilsiniz"; ama madem ki Türkiye kendisini batılı ülke olduğu kanısındadır, bu başvuruyu da onun için yapmıştır, yerel yönetimlerini de batılı ülkelerin üyesi olmak istediği uluslararası topluluğun üyelerini o yerel kurumların standartına yaklaştırmak zorundadır.

Halbuki Türkiye'de yerel yönetimler denildiği zaman 12 devletin oluşturduğu Avrupa Birliği üyelerinin ki yerel yönetimlerde rastladığımız standartlara hiçbir bakımdan rastalamıyorsunuz. Ne hizmet standartları bakımından rastlıyorsunuz, ne de yerel demokrasinin işleyiş kuralları bakımından rastlıyorsunuz.

Bütün bunlar başta da söylediğim gibi Türkiye'de yerel seçim havası olmasaydı da, bayraklarla sokaklar donanmasa da bizim gündemimizi oluşturan, ciddi bir şekilde üzerinde devlet adamlarının, politikacıların, hocaların, halkın sivil toplum örgütlerinin düşünceleri gereken bir olay.

Avrupa'da bu konuda çok mesafe alındı. Avrupa Konseyi 1985 yılında yerel yönetimler Avrupa Özerklik Şartı'nı kabul etmiştir. Bir Anasözleşmedir bu, biz de devlet olarak 1988'de Bakanlar Kurulu Kararı ile bunu kabul ettik, ayrıca bir kanun olarak 1991'de Türkiye'nin iç hukuku bakımından bağlayıcı hale getirdik. Bazı noktalarda çekinceler konmuştur ama büyük bir bölümünü benimsediğimize göre Türkiye'de yerel yönetimlerin işleyiş, etkin ve halka yakın bir yerel yönetim ilerdeki Avrupa Birliği'nin temelini oluşturacaktır diyor, seçimle oluşturulan özerk yerel yönetimlerden bahsediyor. Bildiğiniz gibi bir kaç yıl önce aynı şekilde Maastricht'te Avrupa Birliği'ni kuran Antlaşma imzalandı . Orada da bu vurgulanmış bir kurumdur.

Şimdi sözü daha fazla uzatmadan sonuç kısmına geçiyorum. Belki değerli başkanımızın beni size tanıtırken, hocamız belki şu noktalar üzerinde durur

dediği noktalara da bu vesile ile deyinbilirim ama boş bırakırsam sizden rica bana soracağınız sorular arasında aydınlanmak istediğiniz noktaları da lütfen belirtiniz.

Biz Türkiye'de bu seçimler yapılırsa da yapılmasada, yapıldıktan sonrada devam edecek olan bir tartışma ile karşı karşıyayız. Türkiye'de yerel yönetimlerle ilgili olarak neler yapılmalıdır, neler yapılmamalıdır? Bunlara birkaç nokta halinde değinerek sözlerimi bitireceğim izin verirseniz. Olay yerel yönetim denilen belediyeyi, ya da köy yönetimini, ya da il özel idaresini kendi içinde ele alıp, onu tıpkı bir kamu iktisadi kuruluşunu reorganize eder gibi, yeniden düzenlemek olayı olmaktan çok daha ötede bir olaydır. Belediye olayı, kent olayı, kentsel demokrasi olayı merkezle çevre arasındaki siyasal ilişkilerdeki denge konusudur. Bu denge merkezden yana mı olacaktır, yoksa yerel birimlerden yana mı olacaktır. Türkiye 70 milyon nüfusu olan bir ülke, merkezden herşeyi yönetme olanağı yok. O halde yetkileri belli ölçülerde merkez kendisinden uzaktaki birimlere dağıtmak, atmak, onlara güvenmek zorundadır. Onları güvenilir hale getirmek koşuluyla onlara güvenmek zorundadır. Bu bugünkü gibi belediyeler olabilir, bazı çevrelerde öne sürüldüğü gibi bölgeler de olabilir. Avrupa Konseyinde, Avrupa Birliğinde bu gün tartışılmakta olan ve önerilmekte olan en önemli konulardan biri bölgelere özerklik verme konusudur. Bölgelere özerklik vermek derken Türkiye'de bugün tartışılmakta olan ve çok yanlış doğrultulara doğru yürütülmekte olan bir başka konu var. Onunla karıştırılmaması gerekir. Fransa 1982'de bölgelerde seçilmiş meclisler oluşturmuştur, ve bu meclislerin başına o meclislerin kendi içinden seçtikleri bir bölge meclisi başkanı getirmiştir. İl özel idareleri bizde 1913 yılından beri ayakta olan yerel yönetimlerdir, fakat il genel meclisi üyelerini biz halk olarak seçeriz, başında Merkez'in atadığı Vali bulunur. Bu ters bir durumdur. Fransa 1982 yılında yaptığı düzenlemelerle il genel meclislerinin kendi aralarından seçtikleri başkanı; Presidan dö Concey'i Valilin yerine koymuş, valinin yetkilerini sınırlamış, adını bile değiştirmiştir.

İspanya daha başka türlü bir yöntem benimsedi. Burda onbeşgün önce TUSES Vakfı'nın yaptığı bir uluslararası toplantıda o konuları tartıştık. Onlar federal devlet olmadan, fakat üniter devlet niteliklerini geniş ölçüde bir tarafa bırakarak 60-70 milyonluk bir ülkenin merkezden yönetilmesine olanak

kalmadığını görmüş ve bunun gereklerini yerine getirmişlerdir. Ülkenin birliği ve bütünlüğü temel ikesinden kesinlikle ödün vermeksizin merkezin yükünü hafifletme konusunda Avrupa ülkeleri görüş birliği içindedirler.

Sanıyorum ki yerel yönetimlerle ilgili, belediye seçimleri ile ilgili tartışmaların yapıldığı bu günlerde üzerinde durulması gereken ciddi konulardan bir tanesi de budur.

Belediye sayısı Türkiye'de hızla artıyor. Yapılması gereken noktalar üzerinde birkaçını daha söyleyip, sözlerime son vereceğim. Türkiye'de bugün 2700 tane belediye var. Bu kadar belediyeye gerek yok. Az sayıda fakat güçlü belediye olması gerekir. Siyaset adamları sanki Belediye sayısını arttırmakla bundan kendilerine bir övünç payı çıkarmak istiyorlar. Bundan daha yanlış bir şey olamaz. Üniversite sayısını adam gibi 15 üniversiteden lise altındaki 70 tane üniversiteye yükseltmekle ne kadar övünemezse Türk yetkililer, banka sayısını 10 misline, 20 misline çıkarmakla övünülecek herhangi bir nokta ne kadar yoksa, olamazsa, üniversite, bakkal, manav dükkanı açar gibi açılmazsa belediye sayısını da arttırmamak gerekir. Bu Türkiye'deki yerel yönetimlerdeki zaafın en büyük göstergelerinden bir tanesidir bence. Bir siyasi parti liderine bu konuda kendilerine önemli bir görev düştüğünü ben anımsattım, böyle toplantılardan bir tanesinde. O liderlerin toplantısını yönetiyordum ben, dedi ki "hoca çok güzel söylüyor ama oda bıraksa kürsüsünü gelse bizim aramıza halkın bu konuda gösterdiği baskılara karşı durulamayacağımı kısa zamanda götür" dedi. Toplantıyı yönettiğim için tarafsızlığımı bozmadım ama bozmaya karar verseydim herhalde şunu söylemek gerekirdi; liderler halk onlara ne yönde yürümelere gerektiğini gösteriyorsa o doğrutuda yürümelere gereken kimseler değildir. Liderler halka ne yönde gidileceğini göstermeleri gereken kimselerdir, aksi halde onlara lider vasfını vermek doğru olmaz.

Vesayet değerli konuklar, Türkiye'de Anayasa göstermiş şekillerini. Hangi durumlarda devlet belediyeler üzerinde bazı denetleme yetkileri kullanır. Ama bu sınırların dışına çıkıyor merkez. Yasaların verdiği yetkileri kullanarak, bazen de yasaların vermediği yetkileri kullanarak, para musluklarını kısarak, çeşitli şekillerde, parti farkı gözeterek vesayet yetkileri uygulamak-

tadırlar. Bu da Türkiye'de yerel demokrasi bakımından yakışık almayan bir durumdur. Bazı liderlerin geçmişte belediye seçimleri sırasında muhalefet partilerin adaylarına seçtiğiniz taktirde bizden size yardım yok mesajını vermek üzere kollarını bağlayıp , gazetelere reklamlar verdiklerini biliyoruz. Bunun çağdaş demokrasi ile hiçbir ilgisi olamaz.

Bir de devleti küçültme sloganı son zamanlarda çok yaygınlaştı biliyorsunuz. Devleti küçültmeyi gündemine ısrarla almış olanlar, bu arada belediyeyi de küçültmek istiyorlar. Halbuki belediye vatandaşların yerel nitelikteki kamu hizmetlerini görmek üzere kurulmuş bir kuruluştur. Belediyeyi küçültürseniz herşeyi özelleştirirseniz belediyede, o zaman belediye ne diye var? Demek ki özelleştirme konusunda çok aşırı bir tavır içine girenlerin, devleti sonsuza kadar küçültmek özleminde olanların gerçek anlamda belediyecilikten yana olmalarına olanak yoktur.

Ben sözlerimi bütün bu konularda sağlıklı çözümlerin halkta bulunabileceğini belirterek noktalamak istiyorum. Çünkü yerel yönetim halk yönetimidir, demokrasinin kendisi böyledir. Halk yerel yönetimine veya genel yönetimine, demokrasinin kendisine sahip çıkmazsa, ağırlığını koymazsa hiçbir konuda sonuç alma olanağı yoktur. Belediyeler de bunun, bu gözlemin bir istisnasını oluşturmuş olamazlar.

Çevre konusundan bir örnek vereyim, başkanın da arzusu doğrultusunda; Çevre Kanunu diyor ki çevrenin kirletildiğini görenler veya zarar görenler İdari Makamlara başvurabilirler ve durdurulmasını isterler. Vatandaşın bunu yapması tabii çevre bilincinin gelişmesine bağlı, ama bununda ötesinde örgütlenmesine bağlı. Bir taraftan Anayasa'ya derneklerin, sivil toplum örgütlerinin siyaset yapmasını yasaklayıcı hükümler koyuyorsunuz, sonrada çevre kanununda başvursun diyorsunuz vatandaş bu türlü çevreyi kirletici, bozucu etkinlikleri önlesin. Bu nasıl olacaktır? İnsanlar ancak örgütlü bir şekilde bu gibi konuları koğuştururlarsa sonuç alabilirler. Tek başlarına yapacakları bir şey yoktur. Ama üç kişi valiye başvurduğu zaman siyaset yapıyor onu pekala sanık olarak yargıç huzuruna çıkarılması yolu Türkiye'de açıktır. Bunu sivil toplum örgütleri yapamıyor, dernekler yapamıyor, kooperatifler yapamıyor, sendikalar yapamıyor, üniversiteler

yapamıyor. Peki kim yapacak siyaseti? Siyaset halkın yaşadığı sorunlara sahip çıkmak demektir. Bunun için açık olan yolları kullanmak, bu süreçlerden yararlanmak demektir. Eğer bu yolları herkese kaparsanız o zaman siyaseti bu işe vakti olanlara, bu işe parası olanlara, bu işte çıkar görenlere bırakmış olursunuz. Teşekkür ederim.

Ecz. Mehmet Domaç

Türkiye'de rant olayı çok konuşuluyor ve çok da tartışılıyor. Çünkü belediyelerde her karar bir rant oluşturuyor. Rantın oluşmasını engellemeyeceğimize göre peki bu oluşan rantı nasıl tartışabiliriz? Türkiye'de pek tartışılmıyor, rant oluşuyor tartışılmıyor. Nasıl tartışabiliriz, toplum yararına nasıl kullanabiliriz, yerel yönetimler içersinde. Önce bu tartışmanın yöntemine nasıl başlarız? Çok önemli bir konu, çünkü kapalı kapılar ardında oluyor daha çok.

Bir de biliyorsunuz son yasalarla belediyelerde başkanlık sistemi oluşturuldu. Yani herşeyden başkan sorumlu, başkan karar veriyor hatta öyle şeyler duyuyoruz ki veya yazılıyor ki trilyonluk kararların yürürken alındığı söyleniyor. Bu durumu nasıl önleyebiliriz, nasıl bunun önüne geçebiliriz? Yani bir tek kişinin sığınağına nasıl terkedilebilir koskaca kenti?

Bir de sürekli göçle büyük kentlere yerleşenleri nasıl kentleştireceğiz?

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Sondan başlayayım isterseniz, kentleşmekle kentlileşmeyi birbirinden ayırıyoruz. Yığınların köylerinden kalkıp kentlere gelmeleri belki kentleşme ama kentlileşme değil. Biz ne zaman ki kentleşmeyi kentlileşme ile birlikte gerçekleştirebilir bir hale geliriz o zaman sorunlar çözülecek. Benim konuşmamın en son cümlelerimde söylediklerim bununla yakından ilgili. İnsanlar ancak kentleşmiş olurlarsa kentinin sorunlarına sahip çıkarlar. Bu bir zaman meselesidir, bu kültür düzeyinin gelişmesi akşamdan sabaha olacak bir şey değil. Kentleşiyoruz fakat kentlileşemiyoruz ve sorunların bir çoğu da o noktada düğümleniyor. Rantlar oluşan şeylerdir. Rant olmasın, rant artışı olmasın denilemez. Belediyeler belli kararlar alıyorlar, toprakta rant yaratıy-

orlar, veyahut başka ekonomik sektörlerde rantlar yaratılıyor. Önemli olan bunun paylaşılmasında hangi kurallara uyulacağıdır. Genellikle kabul edilen kural 20. yüzyılda rantın yaratılmasına kim aracılık ediyorsa, kim rantın yaratılmasında rol oynuyorsa, bu ranttan büyük payın onun tarafından alınmasıdır veya tamamen rantın ona gitmesidir. Belediyecilikte en büyük rantlar bir imar planı yapılması sonucunda, bir köprüünün geçilmesi sonucunda, bir yeşil alanın oluşturulması sonucunda, bir fabrikanın, yolun açılması sonucunda belediyeler tarafından veya devlet tarafından yaratılıyor. Doğal olan bu artan değer, toprakta artan değer onlar tarafından alakoyulması ya da paylaşılacaksa özel mülk sahipleri ile bunun adil bir denge içersinde devletin ve belediyenin bundan en büyük payı almasıdır. Ne yazık ki Türkiye'de bu olamıyor, hiç olamıyor. Siyasi partiler kendi anlayışlarına, ideolojilerine, felsefelerine göre geçmiş yıllarda belediyelerin öncülüğünde oluşturulan rantlar belediyelerin olacaktır, rantları belediyelere mal edici belediyecilik anlayışları geliştirmişlerdir. Bunlar on yıl, on beş yıl söylendi. Fakat bu kuralan ortaya koyan belediyeler, siyasi partilerin belediyeleri dahi günümüzde bu rantları mülk sahipleri ile paylaşma yolunu seçtiler. Şimdi artık incellerseniz, her belediye, aşağı yukarı her siyasi parti bu seçimler dolayısıyla belgeler yayımlıyorlar, adaylar yayınlıyorlar, oralarda rantların tümüyle ya da büyük ölçüde belediyelerin olacağı yolundaki tırnak içinde kendilerine atfen söylüyorum, gerçekçi olmayan görüşlerine yer vermiyorlar. Bu Türk demokrasisi bakımından bence affedilemeyecek bir hatadır. Çünkü Batıdaki siyasi partilerin belli kimlikleri var. Bu kimlikleri tarih içinde edinmişler ve kolay kolay da bırakmıyorlar. Bizdeki siyasi partiler çok kolay kimlik değiştiriyorlar. Benim naçiz değerlendirmem odur ki; eğer siyasi partiler gerçekten kimlik sahibi olurlarsa adaylar bir gün bir partide, öbürgün öbür partide olmak gibi bir zigzag yapma gereğini duymazlar.

Öbür konumuz belediye başkanlarını tek başlarına bırakalım mı bırakmayalım mı? Gerçekten tek adam oyunu haline gelmiştir bizde belediye başkanlığı. Büyük kentlerde de böyledir, başka kentlerde de böyledir. Bu belediye başkanlarının birlikte çalışmak durumunda oldukları meclisin kalitesizliğinden böyledir. Bu kalitesizliği sağlayan yerel seçim sistemleridir. Yerel seçim sistemleri toplumda çeşitli grupların, kümelerin belediye meclislerinde adil

bir şekilde temsiline el vermiyor. Sivil toplum örgütleri, esnaf var mesela, esnaf ağırlıkta, fakat başka belediye gibi teknik iş yapan yerlerde bir takım teknisyenlerin temsilcilerinin bulunması da gerekirken onların yeterince temsil edildiğini görmüyoruz. Bu büyük bir eksiklik. Bazı arkadaşlar, başka toplantılarda, mimarlar özellikle bize kontenjan ayrılısın belediye meclislerinde dediler. Korperatist böyle meslekleri kontenjan sistemi ile demokratik kuruluşlara sokmak demokrasi açısından savunulamaz kolayca. Ama işin niteliği değişmiyor. Bunların yeteneklerine, bilgilerine, deneyimlerine her zaman ihtiyaç vardır, dolayısıyla Fransa'da olduğu gibi ekonomik sosyal konsey var. Belediyelere, bölge meclislerine destek sağlayan, teknik bakımdan yardım eden kuruluşlar oluşturulabilir. Eski Yugoslavyada buna benzer kuruluşlar vardı. Bu konunun geliştirilmesi lazım. Reform çalışmaları üzerinde bunlar incelenirse iyi olur diyorum.

Dinleyici: Belediye Başkanları Meclisleri nasıl denetleyecek?

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Denetleme her zaman olmalıdır. En az bir yönetim, kamu yönetimi deneyimi olanlar, her konuda, bu ailede de böyledir, üniversitede de böyledir, her yerde denetim esastır. Her türlü yönetim denetimden ayrı olarak düşünülemez. Yerel yönetimler özerk kuruluşlardır dedik, özerk olmaları gerekir, anak yerinden yönetim sorumsuz bir yönetim anlamına gelmez ve gelmemelidir. Bundan daha önce bahsetmiştim. Peki bu nasıl sağlanacaktır? Merkezi idare, Ankara belediyelerin üzerinde bir denetim uygulamayacaksa bu denetim nasıl uygulanacaktır?

Dünyada kabul edilmiş ölçekler şunlardır; en son Fransa 1982'de bunu gerçekleştirdi. İki türlü denetim var. Bir denetim; yasaya uygunluk denetimidir. Yapılan işin kanunlar açısından ne ölçüde uygun olup olmadığını denetektir. İkinci tür denetim yerindelik denetimidir, yaptığı iş ne kadar doğrudur, kamu yararınadır veya değildir denetimidir. Bu denetimi şimdiye kadar Türkiye'de ve halen de merkez yapıyor. Sözde yapıyor. Devlet adına bakanlıklar tek tek yaparlar, mülkiye müfettişleri yaparlar, herkes yapar. Yani belediye başkanları bunlardan yaka silker hale geçmişlerdir. Derler ki belediyelerde yolsuzluk olmaz. Çünkü üzerimizde o kadar denetleyici kurum ve kişi vardır ki kesinlikle belediyelerde yolsuzluk olmaz derler.

Fakat değerli arkadaşlar yolsuzluk teknolojisi de dünyada başka teknolojiler kadar çok gelişti. Artık bu müfettişlerin, denetçilerin, merkezi yönetimin önüne dosyalar gelirse eğer onlar denetim yaparlar. Halbuki yolsuzluk teknolojisinin bu gün dünyada gelmiş olduğu düzey, böyle dosyaları müfettişlerin önüne artık getirmiyor. Kapalı kapılar ardında ve başka ortamlarda herşey halledildiği için bu denetimi fiilen yapamıyor devlet. Olması gereken nedir? Olması gereken hukuka uygunluk denetiminin varlığını sürdürmesidir. Bir belediye kanun dışı iş mi yapıyor? Yetkisi olmadığı halde bazı işler mi yapıyor, yetkili olduğu halde yapmıyor mu? Bunu yasalar açısından mutlaka denetlemeye ihtiyaç vardır. Bunu devlet yapar, devlet adına il de valiler yapar, idare amirleri yapar, yapmalıdır. Hukuka uygunluk denetimi Fransa'da sürüyor. Reform yaptı, önemli bir reform, hala var. Ama Fransa yerindelik denetimini kaldırmıştır. Çünkü yerindelik denetimi olduğu sürece, merkez şunu söyleyecek size belediye başkanı olarak, yaptığınız doğru değildir. Peki yaptığının doğru olup olmadığını ben ve halkım mı daha iyi takdir eder yoksa siz mi takdir edersiniz? Bu soruyu sormak hakkına sahip olamazsınız. Benim kanaatim yerindelik denetimine Türkiye'de de son verilmesi gerektiğidir. Ama hukuka uygunluk denetimi özellikle mali konularda devam etmek zorundadır.

Dinleyici:

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Kısaca söyleyeyim. Park Otel olayı, bu ayrı bir olaydır, onun hukuki ayrıntılarını, gelişmesini bilmek gerekir. Sizin de bildiğinizi zannetmiyorum. Bende biliyorum olayı ama bütün ayrıntılarını bilmediğim için hukuki açıdan bir şey söylemek durumunda değilim. Yanlız burada mahkemelerin böyle önemli konularda karar verirken hakimler de herşeyi bilemeyecekleri için çünkü teknik konulardır, imar konuları, çevre konuları, bilirkişiye danışıyorlar biliyorsunuz ve bilirkişilerin kararlarına da geniş ölçüde uyarlar. Uymak zorundada değillerdir, ama madem ki soruyor uyarlar. Şimdi vatandaş olarak burada bazen meslek odalarına da soruyorlar. Meslek odaları içerisinden bilgileri alıyorlar. Mesela İzmir'de bir galeriya yapımı

sözkonusuydu geçen yıl. Barolar, Mimarlar Odası, Şehir Plancıları v.s. odalar başvurular bu galeriyanın yapılması bir imar planı değişikliği gerektiriyordu. Yapıldığı takdirde bunun şehircilik esasları bakımından, çevre açısından,tarihi çevrenin bozulması açısından sakıncalar doğuracağını belirterek başvurular mahkemeye. İdare mahkemesi belediyenin kararını iptal etti. Doğru ya da yanlış, fakat burada güzel olan şey mahkemenin bir kere o şehre sahiplik duygularıyla bağlı olan bir takım grupların, meslek gruplarının isteklerini olumlu karşılamasıdır. Bunu karşılıyor, ciddiye alıyor, dikkate alıyor, inceliyor ve onların istekleri doğrultusunda da ayrıca karar veriyor.

Şimdi sizin sorduğunuz soru zannediyorum şu; bir sayın milletvekili parlamentoda idari yargılama usulleri yasasında bir değişiklik önerdi, onun önerisi gerçekleşirse bu türlü başvurular artık mahkemeler tarafından kabul edilemeyecek, çünkü bizim hukuk sistemimizde açtığınız dava ile bir kişisel menfaat ilişkisi olmasını yargıçlar ararlar. Yoksa siz ne karışıyorsunuz derler. Halbuki çevre konuları, kent konuları artık o kadar önemli hale gelmiştir ki kentte yaşayan her vatandaş, meslek odası üyesi olsun, yöneticisi olsun veya olmasın vatandaş sıfatı ile kente verilen zararlardan davacı olabilmelidir.

Eğer bir devlet adamı, bir siyaset adamı buyurun gecekonduyu yapın, onlar bizim için kutsaldır diyorsa ve kötü bir örnek veriyorsa, suç işliyorsa bence, ben bir vatandaş olarak mahkemeye başvurarak onu şikayet edebilmeliyim. Dolayısıyla o milletvekilinin bu başvuru yolunu kapatması doğru değildir. Aslında yol zaten kapalıdır, mahkemeler çok ileri bir hukuk anlayışına sahip oldukları için son zamanlarda bu türlü başvuruları kabul etmekle çok iyi örnekler vermektedirler.

Ecz. Mehmet Domaç

Bu konuda Foçalı üç yurtdaşın da girişimi oldu ve o girişim sonuçlandı, Çevre Koruma Kurulu izin verdiği halde Foçalı yurttaşlar durdurdular.

Çağdaş ülkelerde bazı yaklaşımlar var. Örneğin tahammül etmek istemiyor-

lar belediye başkanlarının yaptığı yanlışlıklara, meclisin yaptığı yanlışlıklara ve diyorlar ki biz sizi değiştirmek istiyoruz ve bunu gerçekleştiriyorlar.

Ülkemizde böylesi yaklaşımlar yok.

Beş yıl birsürü yanlışları yapan insanlara tahümmül etmek zorundayız.

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Şimdi Türkiye'de yerinden yönetim reformları taslakları arasında bir görüşde budur. Bu da yer almıştır. Beş yıl seçiliyor, iki yıl sonra yolsuzluklar ayyuka çıkıyor. Bu kişi kalsın mı görevinin başında. Az önce bahsettiğim Anayasa'nın o ilgili maddesi hemen hakkında bir koğuşturma başlatılıp, görevden alınması böyle amaçlar için getirilmiştir. Fakat kötüye de kullanılmıştır. O hükmün kaldırılması yararlıdır diye düşünüyorum. Ama sizin söylediğiniz ihtiyaç çok önemli. Bu konulabilir. Belediye başkanı şimdiki durumda belediye meclisi üyeleri tarafından görevden düşürülüyor, eğer belli bir konuda gensoru açılırsa hakkında ve belediye meclis üyelerinin üçte ikisi, anakentlerde dörtte üçü belediye başkanının düşürülmesine kararverirse, olay damıtaya gidiyor ve son kararı yargı verecektir. Bu oylamaya dayanarak damıtay onu görevinden alıyor. Fakat son zamanlarda bu olay Türkiye'de çok kötüye kullanıldı. Yani demokrasi tam anlamıyla yerleşmiş olmayınca her yerde kötü yürüyor. Belediyelerde partisel farklılıklar dolayısı ile düşürülmek istenen başkanları ya da belli konularda öteki partiye yarar dokunmayan başkanları koalisyonlar yaparak birkaç yerde düşürdüler. Bu da demokrasi açısından iyi değil. Yani düşürülmemesi gereken başkan için de bu yöntem kullanılabilir. Bunun çok iyi ayarlanması gerekli. Bir ikinci sakıncası şudur; seçim çok pahalı bir şeydir. Hele az gelişmiş ülkelerde çok masraflı bir iş. Üstelik her tarafı bayraklarla donatıp, milyonlarca lira sarfediliyor, kimsenin baktığı ve oyunu ona göre düzenleyeceği söz konusu değildir, yoktur. Bu türlü sık sık halka başvurma olayları korkarım ki bütçeye çok pahalıya mal olur. Buda vardır, ama uygulanan bir yoldur demokratik ülkelerde. Seçildikten belli bir süre sonra ve belli bir seçim çoğunluğunun başvurusu üzerine seçim kurulları kanalıyla yaptırıla-

bilmektedir. Lehinde de aleyhinde de söylenebilecek argümanlar olabilir.

Efendim sizin başka bir toplantınız var, bana ayrılan süre çoktan dolmuş olmalıdır, Eczacı Odası'na, baştada söylediğim gibi Türkiye'nin bütün sosyal, ekonomik, siyasal sorunlarına öteden beri yakın duyarlılık göstermiş olan Odanın yöneticilerine, değerli mensuplarına beni buraya davet etmiş oldukları için çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.